

Є. І. Сінченко

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
факультету міжнародних відносин
СНУ імені Лесі України

**Особливості перекладу синтаксичних конструкцій,
що містять дієслова умовного способу**
(на матеріалі української, французької та іспанської мов)

Будь-яке існуюче мовленнєве явище традиційно викликало та викликає досі інтерес дослідників у лінгвістичному плані, останнім часом у ракурсі функціональності, суб'єктивної авторської модальності, гендерної лінгвістики тощо [2; 3]. Та особливої актуальності вивчення мовних явищ набуває у плані компаративістики, типології та власне перекладознавства, оскільки саме перекладу сьогодні належить важливе місце у розвитку взаємовідносин між націями, взаємодії культур, економік, тощо [4, с. 17]. Переклад нині є важливою складовою прогресу людської цивілізації, оскільки без нього не обходиться жодна галузь сучасного життя.

То ж **предметом** нашого дослідження стали умовні залежності поверхневої та глибинної структури в українській, французькій та іспанській мовах. **Об'єкт** його становлять комунікативно-синтаксичні організації рівня речення, простого і складного, та текстового рівня, оскільки умовна залежність, як свідчить практика, прослідковується здебільш на рівні дискурсивних одиниць, а часто вони можуть представляти навіть достатньо віддалені сегменти, іноді, навіть і макротекстуальні. **Актуальність** дослідження вбачаємо у порівняльному вивченні способів передачі умовної залежності у споріднених мовах аналітичного типу: романських – французькій і іспанській, та у мові, яка належить до синтетичного типу – українській, що сприятиме полегшенню перекладу названих комунікативно-синтаксичних залежностей з однієї мови на іншу, сприятиме адекватності перекладу в цілому.

То ж, при перекладі умовних речень слід пам'ятати про ту мовну універсалію, що умовна залежність може бути представлена як реальна та гіпотетична (мислима, віртуальна). Перша в українській мові оформляється спеціальним маркером –

сполучником *якщо*, друга – *якби*. Для передачі реальної умовної залежності в українській мові використовується майбутній час дійсного способу дієслів:

Якщо обидві сторони узгодять проект, виробництво почнеться уже цього року.

Для передачі гіпотетичної умовної залежності теперішнього, минулого та майбутнього часу у підрядному реченні традиційно вживається минулий час дійсного способу, у головному ж, незалежно від загального часового плану речення, – дієслово в умовному способі:

Якби обидві сторони узгодили проект, виробництво почалося б уже цього року.

Що стосується французької та іспанської мов, то тут слід відзначити вживання універсального багатозначного сполучника *si* (*якщо* та *якби*). Маркерами ж реальності чи гіпотетичності умовної залежності виступають часові та модальні форми дієслів [1, с. 173 – 188; 5, с. 91 – 107].

Так, при передачі реальної умовної залежності у французькій та іспанській мові найчастіше використовуються теперішній час у підрядному реченні та майбутній час у реченні головному.

Порівняймо:

Si les deux parties accordent le projet, la production commencera cette année déjà.

Si las dos partes acuerdan el proyecto, la fabricación ya empezará este mismo año.

Значно рідше використовуються інші сполучники зі значенням умовності, наприклад: *supposé que, à supposé que* (фр.), *al admitir, al suponer* (ісп.) – *припустимо, що*; *en cas que, au cas où* (фр.), *en la hipótesis* (ісп.) – *у випадку, якщо*; *à moins que, pourvu que* (фр.), *ojalá* (ісп.) – *лише б* та інші.

Характерною особливістю французької та іспанської мов при цьому є той факт, що вони володіють для передачі відрізки майбутньої дії двома часовими формами: простого майбутнього часу *futur simple* (фр.), *futuro simple* (ісп.) та близького, безпосереднього майбутнього часу *futur immédiat*, або *futur proche* (фр.) та *futuro próximo* (ісп.).

Наприклад:

Si les deux parties accordent le projet, la production va commencer cette-même année déjà.

Si las dos partes acuerdan el proyecto, la fabricación va a empezar ya este mismo año.

У головному реченні реального типу може також вживатися дієслово у наказовому способі. Це стосується усіх мов, які ми піддаємо нашому аналізу, а тому, відповідно, переклад таких конструкцій не викликає труднощів. Порівняймо:

Якщо обидві сторони узгодять проект, починаймо виробництво уже цього року.

Si les deux parties accordent le projet, commençons la production cette-même année déjà.

Si las dos partes acuerdan el proyecto, empezamos la fabricación ya este mismo año.

Ще однією спільною рисою, якою володіють усі три мови є те, що і у головному, і у підрядному реченнях може використовуватися теперішній час дієслів. При цьому модальний аспект умовної залежності представляється як максимально наближений до реальності, передбачається обов'язковість реалізації дії, описаної у головному реченні.

Якщо обидві сторони узгоджують проект, починаємо виробництво уже цього року.

Si les deux parties accordent le projet, nous commençons la production cette-même année déjà.

Si las dos partes acuerdan el proyecto, nosotros empezamos la fabricación ya este mismo año.

Реальна умовна залежність в українській, французькій та іспанській мовах спрямована, як бачимо з приведених вище прикладів, виключно на майбутній час. Відповідно, і у цьому аспекті труднощів у перекладі з однієї мови на іншу не виникає.

У французькій мові для передачі гіпотетичної умовної залежності теперішнього та майбутнього часу вживається у підрядному реченні минулий час недоконаного виду дійсного способу (*imparfait*), який, відповідно, набуває уже іншого модального значення, а саме умовного способу, а у головному реченні – дієслово в умовному способі теперішнього часу – (*conditionnel présent*), наприклад:

Si les deux parties accorderaient le projet, on lancerait la production cette-même année déjà.

Гіпотетична ж умовна залежність минулого часу позначається вживанням у підрядному реченні давноминулого часу (*plus-que-*

parfait) із модальним значення умовності та минулий час умовного способу дієслова (conditionnel passé) у головному реченні:

Si les deux parties avaient accordé le projet, on aurait lancé la production cette-même année déjà.

В іспанській мові, аналогічно як і в мові українській, існує тільки один лише універсальний вид передачі умовної гіпотетичної залежності для плану теперішнього, майбутнього та минулого часу. Відповідно, у підрядному іспанському реченні вживається pretérito imperfecto de subjuntivo – минулий час неіснуючого в українській мові суб'єктивного способу дієслова, а у головному реченні condicional - умовний спосіб.

Si las dos partes acordaran el proyecto, empezaríamos la fabricación ya aquel mismo año.

Якби обидві сторони узгодили проект, виробництво розпочалося б уже того ж року.

Конкретизаторами часового плану умовних залежностей реального та гіпотетичного виду служать у всіх вищезгаданих мовах лексичні одиниці такі як *сьогодні* (укр), *aujourd'hui* (фр.), *hoy día* (ісп.), *зараз* (укр.), *maintenant* (фр.), *ahora* (ісп.), *завтра* (укр.), *demain* (фр.), *mañana* (ісп.), *учора* (укр.), *hier* (фр.), *ayer* (ісп.), цього року (укр), *cette année* (фр.), *este año* (ісп.) та багато інших. Вони можуть вживатися у самому реченні, або ж у більш чи менш широкому контексті.

Розглядаючи проблему особливостей перекладу умовних речень, не можна обійти увагою такі конструкції, які структурно оформлені як частина умовного речення, головна чи підрядна. Вони функціонально дуже різноманітні, адже здатні передавати цілу гаму комунікативно-синтаксичних значень: натяк, пропозицію, докір. Усі ці значення в українській мові вербалізуються виключно дієсловами існуючого умовного способу:

Вони могли б розпочати виробництво уже цього року.

У французькій мові а) натяк та пропозиція передаються дієсловом умовного способу теперішнього часу, а б) докір, оскільки він відноситься до плану минулого часу, стосується дії, яка могла би мати місце у минулому часі, – дієсловом минулого часу умовного способу:

а) *Ils pourraient lancer la production cette-même année déjà.*

б) *Ils auraient pu lancer la production cette-même année déjà.*

Узуальні у всіх мовах еліптичні конструкції, де відсутня частина пропозиції головного чи підрядного речення, зміст яких відтворюється на базі контексту, а переклад, в силу універсальності, не викликає труднощів. Наприклад:

– *O sea, que están tracados. – dijo Diego.*

– *Si quieres así...*

(autores españoles).

– *Тож нехай бо ж вони були б покарані батогом, – сказав Дієго.*

– *Ну, якщо ти так хочеш...*

У романських мовах надзвичайно часто вживається умовний спосіб дієслів як теперішнього так і минулого часу для передачі комунікативно-синтаксичного значення припущення, гіпотези. Наприклад те ж саме речення "*Ils pourraient lancer la production cette-même année déjà*" у дещо іншому контексті: "*Les deux parties ont déjà signé le contrat*" могло би бути перекладено як: "*Вони ніби то (схоже) можуть розпочати виробництво уже цього року. Обидві сторони підписали угоду*".

Nunca podría olvidar la primera vez que visité su casa.

(S. Meyer, Luna nueva).

Напевне ніколи не міг би забути як уперше прийшов у його дім.

Особливо узуальні такі конструкції у мові преси, що звільняє від необхідності вживання спеціальних лексичних маркерів припущення, таких, наприклад, як *probablement* (фр.), *probablemente* (ісп.) – *нібито*. В українській же мові саме пошук, підбір спеціальних морфологічних та синтаксичних одиниць є єдиним можливим способом оформлення, а, відповідно, і адекватного перекладу вказаних комунікативних одиниць:

Les présidents des deux pays avaient le rendez-vous à Bruxelles. Ils auraient discuté les problèmes du marché commun. – Президенти обох країн зустрілися у Брюсселі. Вони нібито (схоже, за неперевіреними джерелами) говорили про проблеми спільного ринку.

Таким чином, комунікативно-синтаксична залежність умови та наслідку є мовною універсалією і знаходить відображення в усіх трьох досліджуваних нами мовах. При цьому, вони мають спільні та відмінні риси у вербальній інтерпретації вказаних залежностей, що проявляються у морфологічних, синтаксичних, функціональних, дискурсивних особливостях та рівнях поверхневої і глибинної

структури. Знання їх допоможе перекладачеві при обробці інформації та пошуку адекватних засобів передачі її денотативного та конотативного змісту.

Література

1. Виноградов В. С. Грамматика испанского языка / В. С. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1978. – 392 с.
2. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка / В. Г. Гак . – М. : Добросвет, 2000. – 832 с.
3. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер – М. : Прогресс, 1988. – 655 с.
4. Чередниченко О. Про мову та переклад / О. Чередниченко. – Київ : Либідь, 2007. – 247 с.
5. Nikolskaïa E.K., Goldenberg T. I. Grammaire française / E.K. Nikolskaïa, T. I. Goldenberg. – М. : Ecole supérieure, 1974. – 364 p.
6. Luis Aragonés, Ramón Palencia. Gramática de uso del español. Teoría y práctica / L. Aragonés, R. Palencia. – Madrid : Grupo editorial SM internacional. 2009. – 286 p.